

שלוש-עשרה אלף שנים במדבר

מעין רביד

הפעם הראשונה שחברי אדהם צעק עליו חקוקה עדיין בזיכרוני. לרוב הוא בחור שקט, רגוע. העברית, השפה הרביעית שלמד, כבדה ומעורפלת בפיו. בדרך כלל הוא ממלמל את דרכו בתוך שיחות, ואיפשהו בין ההקשר לאינטונציה אפשר לנחש למה התכוון. אבל באותה שיחת טלפון לא היה בהיר ממנו. הוא זומן למתקן הכליאה חולות שבמדבר, ואני לא יכולתי למנוע זאת. ואדהם צעק.

בדצמבר 2013 נפתח מתקן הכליאה חולות בנגב. הוא היה מיועד ל-3,360 בני אדם. שני אגפים נוספים, זהים בגודלם, תוכננו להיפתח בעתיד. במהלך חמש השנים שפעל היה חולות מתקן הכליאה הגדול ביותר בעולם, גאוה ישראלית. כ-13 אלף גברים מסודאן ומאיריטריאה נכלאו בו לתקופות של שנה או יותר. חלומם הרטוב של גדעון סער, מירי רגב, איילת שקד, אלי ישי ועוזריהם.

זמן קצר קודם לכן העבירה מדינת ישראל את התיקון הרביעי לחוק למניעת הסתננות, שאפשר בין היתר את פתיחתו של מתקן הכליאה. המתקן יועד למי שהמדינה הגדירה כמסתננים: "זרים שנכנסו לישראל דרך הגבול עם מצרים, שלא כחוק ואותרו בגבול (עם כניסתם) או בתחומי מדינת ישראל (לאחר זמן)" (רשות האוכלוסין וההגירה 2023, 10). בדברי ההסבר של תיקוני החוק נכתב שכליאת המסתננים במתקן נועדה להתגבר על הקושי בבירור זהותם של הנכנסים. היא תאפשר למדינה לאמת את זהותם ולהחזיקם עד שיגורשו, שכן "מסתנן נכנס לישראל ביודעין שלא דרך תחנת גבול, וכניסתו לארץ היתה מלכתחילה לא חוקית"¹.

למתקן זומנו סודאנים ואיריתריאים בלבד, ובהם כאלה שהגיעו לישראל שנים קודם לכן. זהותם הייתה ידועה לרשויות זה מכבר מאחר שרבים נכלאו למשך חודשים או שנים

1 הצעת חוק למניעת הסתננות (עבירות ושיפוט) (תיקון מס' 3 והוראת שעה), התשע"א-2011.

עם כניסתם לארץ, לשם בירור זהותם והפגת החשש שיהיו סכנה לציבור. רבים מהם הגישו בקשות מקלט, האו"ם הכיר בזכאותם למעמד פליט וישראל הכירה בהשתייכותם לקבוצה שאיננה בת הרחקה, ובכל זאת, המדינה החליטה לכלוא אותם שוב. אדהם היה ביניהם, בחור צעיר שנמלט מסודאן מולדתו כשממשלתה החלה לחמש מיליציות לכיצוע רצח עם בחבל דרפור ובאזורים נוספים.

בהיסטוריה הרשמית של ישראל, מתקן הכליאה חולות ייזכר בקושי כפסקה בדוח. 13 אלף שנים, שנה אחת של כל אדם שהוחזק במתקן, נעלמו כלא היו. הזמן שלהם, אם להשתמש בהגדרתו של שהרם קוסראבי (Khosravi 2021), אנתרופולוג ממוצא איראני שחי בשוודיה וכותב גם מתוך חוויותיו כפליט, הוא "זמן גנוב" שמייצר חוויה טמפורלית של המתנה. האנשים בעולם, לפי קוסראבי, נחלקים לאלה שבכוחם לכפות המתנה על אחרים ולאלה שנאלצים להמתין. הכוח לשלוט בזמן שלך או של אחרים משקף ומייצר היררכיות של גזע, מגדר ומעמד; השליטה בזמן של אחרים מגדירה אותם כנתיניו של זמן אחר, וממילא של מקום אחר. 13 אלף איש, 13 אלף שנים, חיים במכולות, במדבר, ממתנים, בישראל של המאה העשרים ואחת.

בעבודתי האקדמית בישראל אני חוקרת תהליכים של הגזעה, הדרה ואלימות, בעיקר מדינתית. מושאי המחקר שלי אינם האנשים אלא המערכת המוסדית, המדינה והכוח שהיא מפעילה. במשך עשור חקרתי את חוויותיהם של מבקשי מקלט שחורים בישראל – סודאנים ואריתריאים. פעילותי, הן הפוליטית הן המחקרית, מעולם לא התמקדה בחקר אנשים שחורים, אלא באופנים שבהם המדינה מתייחסת לקבוצות מוגזעות ומודרות. יחסי כוח ומערכות היררכיות באים לידי ביטוי באופנים שונים במקומות שונים. על החוקרת והאקטיביסטית מוטלת האחריות לבחון ולבקר לא רק את המציאות המפלה והמדירה כשלעצמה, אלא גם את יחסיה עם הסביבה ועם התרבות שבהן היא מתקיימת. האנשים שאני מראינת, שרבים מהם חוו וחווים אלימות מדינתית על בשרם, הם סוכני ידע חשובים משום שעליהם הופעלו פרקטיקות ממוסדות של שליטה וכוח. נקודת המבט הייחודית וחוויות החיים שלהם מאפשרות לנו להתוודע לצדדים של האלימות המוסדית שאחרת אין לנו גישה אליהם או יכולת להכירם באמת.

את אדהם הכרתי בשנת 2006, שנה אחרי שנכנס לישראל ברגל דרך גבול מצרים והוא כבן 30. חיילי צה"ל תפסו אותו ואת חבריו מחפשי המקלט בצד הישראלי של הגבול והחזיקו אותם במתקן הכליאה קציעות. משם הועברו לכלא זוהר, וממנו לכלא סהרונים. אדהם היה כלוא שנה ועשרים יום, עד ששוחרר לחלופת מעצר. זה קרה אחרי שהמדינה

אימתה את זהותם של הכלואים, האו"ם העיד על זכאותם להכרה כפליטים, והובהר שהם אינם מהווים איום ביטחוני. כמה מאות סודאנים שוחררו בהסדר של חלופת מעצר, משמע הועברו לאפוטרופוסות של מעסיק – מלון באילת, קבלן עבודה, או במקרה של אדהם וכמה עשרות כמוהו, חקלאי באזור השרון.

שם נפגשנו, בקיבוץ בשרון. הם היו קבוצה של כ-45 גברים סודאנים בני 18-40 ואני הייתי בת 19, בשנתי השנייה בצבא. התלוויתי לאחותי הגדולה, שהתנדבה בארגון ששלח אותה לבקר פליטים בכלא ובחלופות המעצר. בתחילה באנו שתינו למפגשים בקיבוץ, וכשהיא טסה לחו"ל ביקרתי את הקבוצה לבדי בכל סוף שבוע כמעט, מצוידת בשתייה קלה, אבטיח, ממתקים. היינו יושבים בחוץ ומשוחחים, לפעמים לומדים עברית. פעמים רבות הצטרפו לביקורים הוריי ואחי הצעיר. פענחנו עבורם מה כתוב בניירות, עזרנו להם לנווט בהגעה לתורים ופירשנו באוזניהם מה שאמרו עליהם בחדשות. אסור היה להם לצאת מהקיבוץ ללא אישור מהאפוטרופוס, קבלן העבודה.

הם גרו בדירות צעירים בקיבוץ, שניים בחדרון, ועברו בחקלאות. עבודה חקלאית נדרשה גם מאלה שלמדו באוניברסיטה בסודאן ומימיהם לא התנסו בחקלאות, וגם מאלה שסבלו מאלרגיות או אסטמה ומצבם הבריאותי הקשה עליהם לעבוד בסביבת צמחים וחומרים כימיים. אלה היו תנאי השחרור.

באחת הפעמים נסענו לבקר חברים סודאנים בחלופת מעצר במשק חקלאי אחר, בכניסה לחדרה. זאת הייתה הפעם הראשונה שראיתי שמלינים בני אדם במכולות. שנים אחר כך נזכרתי במקום, כשבקבוצת פייסבוק מישהו פרסם מכולה להשכרה וכתב: "מתאימה לאחסון ציוד, סחורה או מגורים לעובדים זרים". זמן מה אחרי ביקורנו ראש עיריית חדרה החליט לסלק את הסודאנים מהעיר. הוא שלח אוטובוסים באמצע הלילה, שהעמיסו את הדרים במכולות ופרקו אותם מול הכנסת כאילו היו סחורה או פסולת. להשתמש כשצריך, להעביר למישהו אחר כשלא בא יותר.

ב-2007, שמונה חודשים אחרי שאדהם הגיע לקיבוץ, בוטל הסדר חלופות המעצר, והחברים התפזרו ברחבי הארץ. אדהם גר כמה שנים באשקלון, אחר כך עבר לתל אביב. הוא עבד במאפייה, בבניין, בגינון, במסעדות, ובעיקר נע בעקבות מעסיקים ותנאי עבודה סבירים. הוא עבד קשה, התנדב למען הקהילה שלו בישראל ועזר לאלו ממנה שלא מצאו את מקומם. הוא חסך כסף כדי לבנות בית ספר לילדים בהרי הנובה של סודאן, משם ברח כשהשלטונות החלו לרדוף גברים צעירים. הוא יצר קשרים משמעותיים עם שכנים וחברים ישראלים ולא הזיק לאיש. ב-2014 קיבל אדהם זימון לחולות, והחיים עצרו מלכת. לא עזרו עתירה של עורך דין, מכתבים המעידים על מצבו הבריאותי ומתעדים פציעות שהעינויים בסודאן הותירו בגופו, לא הועילה תמיכה של ארגונים שונים. המדינה התעקשה שהוא חייב להגיע לחולות. וגם אני לא יכולתי לעשות כלום כדי למנוע זאת.

עבור אדהם, ועבור פליטים רבים אחרים, סימלתי ישראליות מסוג מסוים: אשכנזייה, קיבוצניקית, דוברת עברית רהוטה. הם חיו מספיק זמן בישראל כדי להכיר איך נראים ה"טובים" וה"נכונים". הם למדו שיהודים לבנים יכולים להזיז פה דברים. העובדה שלא היה בכוחי לעמוד מול המדינה ולמנוע את הוצאתו של אדהם מחייו והחזקתו במכולה במדבר הייתה בלתי נתפסת עבורו, וגם עבורי. במשך כעשר שנים נהגנו כחברים לכל דבר, שווי ערך זה בעיניו של זה, אולם בידיעה – שהתחדדה עד כאב עם כליאתו בחולות – כי מעולם לא התקיימה בינינו מערכת יחסים שוויונית באמת. איך להסביר לאדם קרוב, חבר, שאחרי שנים בישראל, שבמהלכן עשה כל מה שביקשו ממנו ולא עבר על שום חוק, ישב בכלא יותר משנה, עבר תהליכי זיהוי ושחרר – עליו להתייצב ולהיכלא מחדש? איך להסביר ששנינו חיים במדינה שטוענת להיות דמוקרטית, שומרת חוק ומכבדת זכויות אדם – אבל רק אחת משנינו ראויה לכל הטוב הזה? יותר ויותר התקשיתי להבין כיצד לחיות פה כשהוא, וחברים אחרים שלי, מאוחסנים במדבר.

המפגש עם אלימות מדינתית כפי שהתגלמה בפתיחתו של מתקן חולות יצר אצלי שבר גדול, שבעקבותיו עזבתי את ישראל ללימודים באנגליה. כתבתי על החוק למניעת הסתננות וכליאה בחולות מרחוק, כאשר אני מזגגת בין מחקר בשכונת נווה שאנן המוזנחת שבתל אביב, מתקן חולות שבמדבר והצריחים הפסטורליים באוקספורד. לצד הזעם מול חוסר הצדק והעוולה שחקרתי, זכרתי כל העת שאני רשאית בכל רגע לקום וללכת, לטוס לחו"ל, לאוניברסיטה יוקרתית, ואילו חבריי מחויבים לשוב למכולות במדבר. שברון הלב הזה ליווה את כל תקופת הדוקטורט שלי. גם תודעת המיקום הספציפי שלי התחדדה, כיהודייה, כקיבוצניקית, כאשכנזייה. גם כשכתבתי בחו"ל לא עזבתי מעולם את הבית, אלא התהפכתי בתוכו ואל מולו – גם בתוכי וגם בעבודת המחקר שלי.

כך הגעתי לקבוצת המחקר במכון ון ליר שעסקה בשחורות בישראל דרך המתח בין הלוקלי לגלובלי. בקבוצה התוודעתי לפריזמה האפרופסימית, שעוסקת בקיום השחור בעולם ובהכחדתו. אחד ממנחי הקבוצה שאל פעם אם אנחנו יכולות לרמיין את סוף העולם. שברתי את הרממה שהשתררה אז בחדר כשענית בחיוב. אני הייתי שם כשסוף העולם הגיע בשביל אדהם.

ארבעים דקות נסיעה מבאר שבע דרך המדבר ורבע שעה מגבול מצרים. מדבר מקיף את מתקן הכליאה חולות מכל עבר. החום בלתי נסבל. בפנייה מהכביש הראשי תחנת דלק נטושה, בסיס צבאי וכלא סהרונים. האוויר מלא ברעשים משטחי אש ואימונים. כשיוצאים מחולות ברגל, מרגישים לרגע בפלנטה אחרת.

בחולות פגשתי בני אדם שחיו בינינו. קנו וסחרו, הכינו את האוכל במסעדות שלנו, שטפו את הכלים שאכלנו בהם, טיפלו בקשישינו, סללו את הכבישים שאנו נוסעים בהם,

עמדו בצד הכביש וחיכו שנבחר בהם לעבודות מזדמנות. בחולות כולם הפכו לאחד. לכל אחד מהם מספר אסיר המשייך אותו לאגף הנכון ולמכולה המסוימת. לכל אחד כרטיס מגנטי שאיתו הוא נכנס ויוצא. בלי שם משלו, בלי בית משלו, בלי זמן משל עצמו. בחולות שמעתי גם על מי שלא נכנסו לחולות. כמה מהם התחבאו, אחרים נתפסו, מקצתם טסו לרואנדה, בחזרה לחיי הגירה ללא מעמד, ללא ביטחון. אחרים המשיכו לחפש מקלט, יציבות או עתיד. כמה מהם טבעו בדרך בים התיכון, עם רבבות שחורים אחרים. אנשים יצאו שבורים מחולות. רבים מהם איבדו תקווה לחיים טובים יותר. אחרים חיפשו דרכים לשכך את הכאב. מקצתם לא ידעו עוד איך להיות בעולם.

מה נשאר מאנשים אחרי שנה של חיים במכולה במדבר? אחרי שהבהירו להם פעם אחר פעם שהם לא רצויים, אחרי שנוכחו שמתייחסים אליהם אחרת מכפי שמתייחסים לכל קבוצה אחרת בסביבתם? אחרי ששלחו אותם למדבר והעולם המשיך כסדרו? מה עושים כל יום, כל היום, במדבר? איך מוצאים היגיון בעובדה שאתה כלוא כאן, ואחרים לא? איך לא מאבדים את השפיות? איך חוזרים לחיים ומיישבים את מה שקרה עם מציאות אחרת שהמשיכה כרגיל? איך מוצאים היגיון או צדק בקיום שאין בו לא צדק ולא היגיון?

הסופר והסוציולוג האפרו-אמריקאי ויליאם דו בויו (Du Bois 1999) מגולל בסיפורו "השביט" תרחיש אפוקליפטי: כל תושביה של העיר ניו יורק מושמדים בגז רעיל שהפיץ כוכב שביט שחצה את שמי כדור הארץ. גיבור הסיפור, ג'ים, גבר שחור, עובד שירות בבנק גדול בוול סטריט, נשלח קודם לאסון למשימה בכספות התת-קרקעיות של הבנק וכך הוא ניצל. עם עלייתו אל פני האדמה מגלה ג'ים שהוא האדם החי היחיד. בפעם הראשונה הוא יכול להתקיים בבטחה, חופשי ממגבלות מעמדו בעולם.

סעידיה הרטמן מציעה לסיפור קריאה אפרופסימית וכותבת על ג'ים: "מעטים הבחינו בו שלא באופן שצרב. הוא היה מחוץ לעולם – לא כלום! [...] הוא מתקיים בעולם אחד, והאנשים הלבנים בחליפותיהם ובעניבותיהם, מתהלכים ברחובות בצעד הנמרץ, מתקיימים בעולם אחר. לא, בעצם הם נמצאים בעולם והוא נודה ממנו" (Hartman 2020). בדבריה, ובכתיבתו של דו בויו מלפני כמאה שנה, מובהר שהקיום השחור בעולם שזור באופן אינטימי באלמות, בעלבון ובפגיעה, בהשרדות תחת איום יומיומי שדוחק את ג'ים, האדם השחור, אל מחוץ לקיום האנושי. ואם היותך לא כלום כה קשור לסדר הדברים בעולם, אזי קיומך וחירותך מתאפשרים רק כשהוא נחרב.

אלא שסוף העולם אינו מופיע רק כתוצר של פגיעה מידי גרם שמימי. סוף העולם עשוי ממהלכים קטנים, הדרגתיים, של ביטול האנושיות; צעד אחר צעד, החלטה אחר החלטה. אנו בישראל מיומנים בפרקטיקה הזאת. אנחנו משתמשים בה במשך 75 שנים שבהן בנינו מדינה לאורו, או לחשכתו, של נרטיב סלקטיבי, שממקם את ה"אחר" מחוץ לעולם ותוך כדי כך מוחק אותו.

אפרופסימיות מלמדת כי המציאות הסובבת אותנו מאופיינת בקטגוריות מובנות שמקיימות ביניהן יחסים היררכיים המושתתים על אלימות שמבדילה בין האנושי לשחור, והשחור הוא ה"אחר", ישות שכל השאר יכולים להיבנות לעומתה (Wilderson 2021). פרקטיקות של כליאה הן הדרך הפיזית של המדינה להרחיק את האחר, אך תהליכים של הדרה, הפחדה, הפללה וזילות קודמים לה ומכשירים אותה.

החוק למניעת הסתננות, שאפשר את הקמת חולות, חוקק ב-1954 במטרה לחזק את גבולות המדינה הצעירה ולהגביל תנועת פלסטינים דרך הגבול. מאז ועד היום המדינה משתמשת בחוק הזה ובשורת חוקים אחרים להצדקת מעצרים מנהליים של אלפי פלסטינים ללא משפט ולמשך זמן בלתי מוגדר. כולנו יודעים ויודעות שהדברים הללו קרו וקורים, ולרובנו לא אכפת. אותם בני אדם, שמייחדים להם הוויה ופוליטיקה נפרדות – תחת איזו קטגוריית קיום הם קיימים עבורנו? האם הם בכלל קיימים? במובן זה, חולות היה מקום ממשי שגילים בגדרותיו את ההוויה הזאת של קיום מחוץ לעולם.

בחולות גם ראיתי בני אדם אוהבי אדם. אנשים חזקים, חכמים, יצירתיים, שבנו חיים וקהילה בין גדרות המתקן ומסביבו. הם ארגנו קבוצות כדורגל ושיעורי שפה, בנו מבנים מסורתיים והחביאו ציוד לכישול אוכל שזכרו מהבית בבורות ובין עצים במדבר. הם יצרו חברויות, ניגנו מוזיקה, התפללו, סיפרו סיפורים שפרצו את גבולות המתקן והמקום שיועד להם בעולם. כל אלה מאפשרים לדמיין ולייצר עולם, משמעות, שפה והיסטוריה שאינה מצטמצמת ליחסים עם לבנים. כל אלה קרו ביתר שאת דווקא כשהיו מחוץ לסדר המוכר לנו, כמו ג'ים בניו יורק שאחרי כוכב השביט.

השנה 2023. מתקן הכליאה חולות נסגר ב-2018. מי זוכר שחולות היה קיים? מי יזכור? הכתיבה על חולות היא מעין עדות של מי שהייתה שם, ראתה, ורוצה שיזכרו את בני האדם שהיו שם ואת האופן שבו המדינה התייחסה אליהם. כתיבה על אוכלוסיות מודרות ומחוסרות זכויות ממיקום חיצוני דורשת משנה זהירות ויראת כבוד. היא מחייבת מודעות למוטיבציות לכתיבה ולמיקום הכותבת במערך יחסי הכוח, שהם תמיד תלויי הקשר. שאלותיה של הרטמן בכתיבתה על סחר העבדים הטורנס-אטלנטי עוזרות לחשוב בכיוון הזה: "ומה מאפשרים סיפורים בכלל? דרך לחיות בעולם שאחרי הקטסטרופה וההרס? בית בעולם לעצמי המחולל, לעצמי שהוטל בו מום? בעבור מי – בעבורנו או בעבורם?"² בשבילי, המפגש עם אדהם וקהילתו בחיי הצעירים היה חוויה מכווננת שהובילה לעשייה החברתית ולימים גם המחקרית שלי, ומטבע הדברים – למגע יומיומי עם קהילות שחורות ואוכלוסיות מודרות שונות. כל מפגש עם כל אדם או קבוצה שונה האיר היבטים

שונים של דיכוי מערכתי, וגם היבטים שונים של המיקום שלי. מולם התעצבתי בניסיונותיי להיות חוקרת ופעילה טובה יותר.

במסגרת האקטיביזם שלי בישראל עם קהילות מבקשי המקלט מסודאן ומאריטריאה התרשמתי שאנשי הקהילה זיהו מתחילת הדרך את המסייעים להם, ובהם המתנדבות האשכנזיות, כשותפים לדרך (allies). הם קיבלו מתנדבים בחום והכניסו אותם לתוך הקהילות שלהם דרך חברויות, אירועים חברתיים ורצון לשיתופי פעולה. אפשר להניח שלא הייתה להם ברירה; כל מי שניסה לסייע במצבם העגום התקבל בברכה. מניסיוני, המפגש הזה עיצב עבורם במידה רבה חוויה רב-ממדית עם לובן ולבנים, כזאת שאינה כלואה בכינריות של שחור ולבן. עבורי, ועבור אקטיביסטיות לבנות אחרות, החוויה של אקטיביזם "מוצלח" בגיל צעיר, התבגרות בסביבה שמעודדת עשייה והשפעה שהתקבלה בברכה יצרו לעיתים קרובות אשליה של כוחות-על. רבות מהצלחותינו נסמכו בטבעיות על מערך המשאבים והפריבילגיות שלתוכו נולדנו ובו פעלנו. הישגי האקטיביזם נבעו פעמים רבות מראשוניות התופעה, היקפה המצומצם, החיבור לשיח זכויות אדם אוניברסלי שציבורים ליברליים התחברו אליו בהתרגשות, והחיצוניות של מבקשי המקלט לפוליטיקה המקומית. קבלת הפנים החמה לתוך הקהילה, בלי הרבה ביקורת או חשד, נבעה לרוב מצורך גדול בעזרה וממפגש ראשוני חיובי בהקשר חדש עבור מבקשי המקלט.

בהקשרים אחרים שבהם פעלתי כאקטיביסטית נגד דיכוי במגזרים שונים בישראל – נגד הכיבוש, בדרום תל אביב ועם קהילת יוצאי אתיופיה – החיבור לא היה קל כלל. כאשכנזייה וכקיבוצניקית שצמחה בתוך הקשר היסטורי ספציפי, נוכחותי והוויית גילמו את חוסר הצדק ההיסטורי שקורות חיינו שזורים בו, על מיקומינו השונים והלא שוויוניים. הציבורים שלצידם פעלתי במאבקים אלו כבר היו למודי ניסיון ואכזבות מהמקום הזה. מפגשם של מזרחים, אתיופים ופלסטינים עם אשכנזיות ולובן מקומי החל עשורים רבים קודם לכן, ומתחילת דרכו היה רווי אלימות ופטרנליזם.

גם בשהותי בארצות הברית ובאנגליה עסקתי באקטיביזם בסוגיות חברתיות שהשמאל המקומי עסק בהן: זכויות פליטים, מאבק בגזענות, מאבק נגד הקולוניאליזם והשפעותיו ארוכות הטווח. בהקשרים אלו פגשתי לא פעם חשדנות, דה-לגיטימציה, דחייה או השתקה בגלל היותי יהודייה או ישראלית. עבור פעילים רבים במאבקים אלו, ישראל מייצגת אנטיתזה לעקרונות של צדק, שוויון, תיקון ושחרור אוניברסליים. וכך תחומי העשייה שלי, דעותיי הפוליטיות או חווייתי האישית הפכו לא רלוונטיים במסגרת פוליטיקת הזהויות בהקשר הנבחר. כך גם מרחוק, וגם כשרציתי בכך, הבית לא עזב אותי.

גיליתי שהלובן שלי באנגליה שונה מהלובן שלי בישראל, ומול מבקשי מקלט הוא שונה מאשר מול אתיופים, מזרחים או פלסטינים. ללובן, מתברר, כמו לשחורות, יש גוונים שונים. כשם ששחורות מתעצבת כדיאלקטיקה, גם לובן מתעצב מול הסביבה ולובש תצורות מקומיות. השיח על לובן בישראל מטשטש את התשתית הספציפית של המקום הזה. אשכנזיות היא תיאור מדויק יותר, שחושף משהו על מבני הכוח הפועלים כאן. הבחירה

במילה אשכנזיות גם מייצרת מרחק בריא מקטגוריות בינריות של שחורות ולבן, שהשימוש בהן לא תמיד מדויק ושימושי ולא פעם הוא מבטא תשוקה לסדר האמריקאי ולניסוחיו הביקורתיים. אלא שהאשכנזים שונים מהלבנים האמריקאים, שבמידה רבה הפכו נטולי זהות אתנית וייחודיות מקומית. במובן זה, יש בקטגוריה "אשכנזיות" אופק של גאולה: אשכנזים לא חייבים להיות לבנים. ההתמקמות כ"אשכנזים" מגלמת קטגוריה של כוח ואלומות ספציפיים להקשר המקומי, אבל יש בה גם פוטנציאל להיחלצות מהצמידות החונקת של מבנה הכוח. התוודעות לאשכנזיות מאפשרת הכרה במערך הכוח הקיים ואחריות עליו, ולצידן פוטנציאל לפיתוח קיום שאינו נשען רק על אלימות ושליה, אלא גם על היסטוריה ותוכן תרבותי שקדמו ליחסים הקשים שנוצרו כאן.

את שמו של חברי שינתי לאדהם ברגע האחרון. החברות איתו ועם אחרים מקהילת מבקשי המקלט עיצבה את חיי הבוגרים. למעשה, גדלתי והבנתי את העולם לצידם, לצד מאבקם לזכויות ולצד המכות שחטפו מהמדינה. אני מקווה שהוא יאהב את השם. אני מקווה שקוראות וקוראי המסה יחושו באירוניה בשם שבחרתי לאדם שאנושיותו נגזלה ממנו. שמו אדהם, ואין יותר אדם ממנו. אולי האות ה תזכיר לקוראים ולקוראות שיש עוד רבבות כמוהו, ועוד רבים לאין שיעור שרואים אותו ואותם כ"הם", שיזכרו שההפרדה הזאת מאפשרת מרחק, זילות ואלומות, ושה"אנחנו" שעומד מולם הוא פיקציה שמתוחזקת בכוח.

לפני כמה חודשים ליוויתי את אדהם לשדה התעופה. פקיד רשות ההגירה שהגיע לשדה כדי לוודא שאדהם עוזב צעק, "איפה הסודאני?", ואני עניתי, "זה לא 'הסודאני', זה אח שלי, אתה לא רואה? הוא פשוט יותר דומה לאימא ואני לאבא". אדהם ואני התחבקנו, אדהם עמד בתור לבידוק ביטחוני, ואני יצאתי ובכיתי. בצער גדול, וגם בהקלה על כך שיצא סוף סוף. בימים אלו אדהם גר במדינה צפונית רחוקה. בגיל 50 פלוס, אחרי שנים רבות שבהן חיכה לתהליך יישוב מחדש כפליט מטעמים הומניטריים, הוא הצליח לצאת מישראל. כעבור כמה חודשים במדינה החדשה קיבל אדהם מספר זיהוי, גישה לשירותי בריאות וסיוע במגורים ובלמידת שפה. כמעט עשרים שנה חי בישראל ולא קיבל דבר מכל אלה. בינתיים במולדתו סודאן פרצה התקוממות אלימה. משפחתו שנותרה שם נמצאת בסכנה. הוא מודאג. רוב העולם אינו עוסק במצב שם. אפריקה, כל הזמן יש שם מלחמות. לא הצלחתי להביא את עצמי לשאול אותו אם אני יכולה לפרסם את שמו האמיתי במסה זו. הוא יודע שאני כותבת ומספרת על אודותיו, והסכים, אבל לבקש ממנו לפרסם את שמו בתקופה הזאת לא מצאתי כוח. את העובדה שאני כותבת את הדברים הללו מהמיקום הבטוח שלי בעולם, הלבן והנראה, בעוד הקיום השחור בישראל ובעולם הוא מאבק הישרדות מתמיד, אני עדיין מנסה ליישב.

המעבדה לחקר הגירה, חוסן ומגדר, בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה

ביבליוגרפיה

רשות האוכלוסין וההגירה, 2023. נתוני זרים בישראל, ירושלים: האגף לתכנון מדיניות ואסטרטגיה, רשות האוכלוסין וההגירה.

Du Bois, W. E. B., 1999. "The Comet," in *Darkwater: Voices from Within the Veil*, New York: Dover, pp. 149–160.

Hartman, Saidiya, 2020. "The End of White Supremacy, An American Romance," *Bomb Magazine* 152, June 5.

Khosravi, Shahram, 2019. "What Do We See if We Look at the Border from the Other Side?" *Social Anthropology* 27(3), pp. 409–424.

Wilderson, Frank B. III, 2021. "Afropessimism and the Ruse of Analogy: Violence, Freedom Struggles, and the Death of Black Desire," in Moon-Kie Jung and João H. Costa Vargas (eds.), *Antiblackness*, Durham and London: Duke University Press, pp. 37–59.